

ВІДГУК

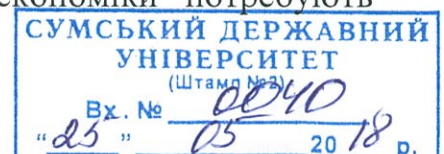
офіційного опонента на дисертаційну роботу

Шкарупи Олени Василівни «Методологічні засади державного регулювання екологічної модернізації національної економіки»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Сучасний науковий доробок щодо методології управління процесами екологічної модернізації в економічному просторі держави, на жаль, недостатньо вирішує проблематику щодо трактування певних категорій, визначення критеріїв та системних блоків функціонування сучасної системи державного регулювання. Актуальними залишаються проблеми сталого розвитку національної економіки і забезпечення економічного розвитку суспільства в умовах модернізаційних змін, глобальної та локальної трансформації економічного розвитку. Процес модернізації неможливий без впровадження інновацій, вдосконалення соціальної, економічної, політичної, культурної, екологічної сфер та впровадження дієвого механізму державного регулювання. Формування системи державного регулювання екологічної модернізації національної економіки має включати стратегії еволюції суспільства, які ґрунтуються на управлінні економічними відносинами в мікроекономічних структурах з урахуванням екомодернізаційних трансформацій, прогнозування і регулювання економічних станів, шляхи стабілізації макроекономічної системи, що потребує більш глибокого наукового обґрунтування.

Питання, пов'язані з формуванням сучасних теоретико-методологічних підходів і функціональних заходів стосовно вирішення завдань державного регулювання екологічної модернізації національної економіки потребують

певних інноваційних розробок. Виникає необхідність у теоретичному обґрунтуванні та розробці наукової бази теоретико-методологічних регуляторів відтворення екологічно-орієнтованих процесів в системі національного господарства, що визначило актуальність та зумовило вибір теми дослідження. Актуальність теми полягає в тому, що вирішення проблем в існуючій економічній ситуації полягає в розв'язанні інтегральної науково-прикладної проблеми: з одного боку, оптимізації впровадження екомодернізаційних процесів, а з іншого – оптимізації показників їх ефективності та забезпечення стратегічної фундаментальної бази економічного відтворення на регіональному, галузевому та національному рівнях.

Напрямок даного дисертаційного дослідження відповідає Основним напрямів фундаментальних досліджень на 2014–2018 рр. (Постанова Президії НАНУ від 20.12.2013 р. № 179), Основних засад державної екологічної політики України на період до 2020 року (Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI), Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (Постанова КМУ від 06.08.2014 р. № 385); тематиці державних бюджетних та госпдоговірних науково-дослідних робіт (№ ДР 0115U000684; № ДР 0111U002149; № ДР 0112U006839; № ДР 0109U004805; № ДР 0113U001746; № ДР 0109U008930; № ДР 0118U003578).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення та висновки дисертаційного дослідження Шкарупи О.В. ґрунтуються на системному підході до аналізу теоретико-методологічних основ державного регулювання екологічної модернізації національної економіки. Основні положення дисертації, які містять наукову новизну, базуються на вивченні та застосуванні автором сучасних фундаментальних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, нормативних актів України тощо. Інформаційна база наукового дослідження є об'єктивною, повною і достатньою для досліджень такого рівня.

У рамках поставлених завдань щодо розроблення та обґрунтування методологічних засад державного регулювання екологічної модернізації

національної економіки авторка систематизувала визначальні критерії і основоположні методи державного регулювання екологічної модернізації національної економіки; сформулювала новий термінологічний понятійно-категоріальний апарат; встановила методологічні критерії визначення регулювальних заходів щодо здійснення екологічної модернізації національної економіки; розробила підходи до визначення рівня державного регулювання екологічної модернізації національної економіки, розробила наукові положення прогнозування інтенсивності розвитку національної економіки, які передбачають врахування результатів екологічної модернізації та планування регулювальних заходів тощо.

Таким чином, Шкарупою О.В. виконана завершена наукова робота з наукової проблеми розроблення методологічних засад державного регулювання екологічної модернізації національної економіки, яка є цілком логічною і послідовною. Зміст дисертаційної роботи повною мірою розкриває її назву.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження, їх наукова новизна

Викладені та обґрунтовані в дисертації нові наукові положення отримані дисертанткою вперше при застосуванні оригінального авторського підходу до вирішення актуальної наукової проблеми – формування методологічних засад державного регулювання екологічної модернізації національної економіки. Дана дисертаційна робота започаткувала новий науковий напрям за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, оскільки вона базується на врахуванні новітніх тенденцій зміни змістовних частин та структури національного господарства шляхом впровадження екоінновацій та забезпечення «зеленого» зростання національної економіки відповідно до Цілей розвитку тисячоліття, прийнятих в ООН. Це дало змогу сформулювати науковий доробок щодо теоретико-методологічних засад формування системи державного регулювання екологічної модернізації національної економіки та методичного підґрунтя її імплементації в систему управління національним господарством України.

Серед найважливіших та найбільш суттєвих здобутків даної роботи, які містять наукову новизну, належать такі результати, які одержані особисто авторкою:

– запропоновано та введено в науковий обіг поняття «нішеві екомодернізації» та «екологічна модернізація національної економіки», що дає можливість конкретизувати форми та методи державного регулювання в зазначеній сфері (підрозділ 1.2-1.3, с. 75-95; с. 8-9 автореферату);

– з метою забезпечення обґрунтування об'єктів, дивесифікації заходів та методів державного регулювання національної економіки запропоновано класифікацію нішевих екомодернізацій, де виокремлено ресурсооптимізуючі, інформаційні, техніко-технологічні, споживчо-орієнтовані, інституційно-правові екомодернізаційні зміни в національній економіці (розділ 1, с. 86-88);

– розроблено концептуальні засади формування системи державного регулювання екологічної модернізації національної економіки, де передбачається наскрізна підпорядкованість цілісної системи заходів державного регулювання екологічної модернізації національної економіки єдиній меті щодо забезпечення кількісних та якісних параметрів інтенсивного розвитку національної економіки за рахунок структурного та функціонального підходів забезпечення розвитку національної економіки (розділ 1, с. 115-117 та с. 9-10 автореферату);

– розроблено методологію пошуку релевантних каналів впровадження регулювальних заходів в сфері екологічної модернізації національної економіки, що включає зовнішній та внутрішній аналіз процесу державного регулювання екомодернізаційних змін. Це дозволяє визначати регуляторні впливи в середовищі суб'єктів господарювання на основі FCM-аналізу та проводити компаративний аналіз інноваційного розвитку національної економіки на основі прогнозування параметрів тригонометричних коефіцієнтів індексів інновацій відповідно до порівняння з іншими країнами (підрозділ 3.1, с. 176-194 та с. 14-15 автореферату);

– науковим здобутком є також методичний інструментарій прогнозування підприємницької активності у сфері екологічної модернізації на основі кривої Гомперца. В результаті моделювання впливу різних за часом заходів державного регулювання екологічної модернізації національної економіки отримано прогноз зростання частки підприємств-екоінноваторів у національній економіці в цілому та за окремими галузями, що є вагомим науковим підґрунтям для подальшого розроблення конкретних регулювальних інструментів (підрозділ 3.3, с. 233-245 та с. 16-17 автореферату).

– розроблено інструментарій визначення ефективності реалізації заходів державного регулювання екологічної модернізації за галузями національної економіки та окремими технологічними процесами в каналах просування екомодернізаційних змін. Спираючись на узагальнення інформації щодо побудови композитних індикаторів ефективності окремих екомодернізаційних заходів у натуральному та грошовому вимірах, запропоновано наукові положення щодо формування функціонального та ресурсного прирістних Scale-Weight-векторів, які в сукупності дають уяву про тенденції державного регулювання екологічної модернізації економіки (підрозділ 4.1, с. 255-270 та с. 10-11 автореферату);

– обґрунтовано наукову ідею щодо системного впливу регуляторних заходів на ефективність впровадження екомодернізаційних змін в цілому по національному господарству на окремі канали проведення екологічної модернізації. Це знайшло підтвердження при оцінюванні ймовірності залежності ефективності впровадження екомодернізаційних трансформацій від цільового державного фінансування та якості «зеленого» зростання національної економіки (на основі методу Харрінгтона) на основі побудованої пробіт-моделі (підрозділ 4.2, с. 273-280 та с. 20-21 автореферату);

– на основі отриманих критеріїв та композитних індикаторів оцінювання екопродуктивних змін в системі національної економіки запропоновано детермінантну модель для визначення рівня ефективності державного регулювання екологічної модернізації національної економіки, яка передбачає

побудову системи функціональних залежностей і дозволяє збалансовано зіставляти якісні та кількісні характеристики ефективності релевантних каналів просування екомодернізацій за допомогою методів нечіткої логіки (підрозділ 4.3, с. 285-290 та с. 22 автореферату);

– аргументовано та запропоновано використання логістичної моделі Ферхюльста як спосіб прогнозування динаміки інноваційної активності підприємств щодо запровадження екомодернізаційних змін, що дозволило отримати інструментарій їх оцінки за оптимістичним, реалістичним та песимістичним прогнозами в національній економіці в цілому та для регіонів України (підрозділ 5.1, с. 299-305 та с. 22-23 автореферату);

Вагомим науковим результатом роботи є те, що авторка запропонувала методологію прогнозування інтенсивності макроекономічних зрушень у національній економіці залежно від якості її «зеленого» зростання, рівня та структури фінансового забезпечення екомодернізаційних змін (бюджетні кошти, приватний капітал, кошти іноземних інвесторів), довела нелінійність зміни ВВП у часі під впливом якісних та кількісних характеристик досліджуваних параметрів державного регулювання екологічної модернізації національної економіки. За рахунок цього отримано песимістичний та оптимістичний прогнозні сценарії динаміки ВВП України залежно від наявності чи відсутності екопродуктивних змін та рівня залучення різних стейкхолдерів до процесу інвестиційного забезпечення процесу екологічної модернізації (розділ 5, с. 330-339 та с. 23-24 автореферату).

Достовірність досліджень, повнота відображення висновків і пропозицій в опублікованих автором дисертаційних роботах

Наукові положення та висновки, що сформульовані в дисертації, є достовірними, що підтверджується опрацюванням значного обсягу літературних джерел і практичним впровадженням результатів наукових досліджень.

Список основних опублікованих праць за темою дисертаційної роботи свідчить про обґрунтованість та повноту викладених наукових положень,

висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизну.

За результатами проведеного дослідження автором опубліковано 1 одноосібну монографію, розділи у 8 колективних монографіях, 28 статей у наукових фахових виданнях України, з яких 26 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, серед яких 6 – до бази Scopus та 3 – до бази Web of Science, 7 статей у наукових виданнях інших держав, 18 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторську методологію формування системи державного регулювання екологічної модернізації національної економіки. Ідеї та розробки дисертаційної роботи належать особисто здобувачеві, наукові положення, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використано лише ті ідеї та положення, що отримані автором особисто.

Важливість для науки і практики результатів дослідження і рекомендацій щодо їх подальшого використання

Наукові положення, результати та висновки дисертації формують нову концептуальну модель державного регулювання екологічної модернізації національної економіки, положення якої доцільно використовувати при розробленні комплексних планів, програм та стратегій економічного розвитку національної економіки для підвищення ефективності державного регулювання її складових.

Наукові розробки автора знайшли практичне застосування в роботі організацій та підприємств різних рівнів господарювання:

1) на загальнодержавному рівні: під час реалізації Проекту ПРООН/ГЕФ «Інтеграція положень Конвенцій Ріо в національну політику України» (довідка UNDP /2017/ENV/2-131217 від 13.12.2017 р.) використано запропоновані принципи системи державного регулювання екологічної модернізації;

2) на регіональному рівні: в діяльності Департаменту економічного розвитку і торгівлі Сумської обласної державної адміністрації (довідка 02-01/1458 від 12.12.2017 р.) впроваджено ідеї щодо формування регіональної стратегії екологічної модернізації економіки; у діяльності Управління економіки Конотопської міської ради (лист № 276 від 18.12.2017 р.) використано пропозиції щодо оцінювання екомодернізаційних змін на галузевому рівні;

3) на галузевому рівні: у діяльності ТОВ «Сумитеплоенерго» (довідка 5427 від 12.12.2017 р.) щодо оцінювання результативності нішевих екомодернізацій; у діяльності Тростянецької фабрики ПрАТ «Монделіс Україна» (довідка № 131 від 23.11.2017 р.) щодо впровадження ЕМ на рівні окремого виробництва.

Окремі положення дисертації використано при розробленні та викладанні курсів економічних дисциплін в навчальному процесі Сумського державного університету: «Економіка і організація інноваційної діяльності», «Економіка ресурсовикористання», «Стратегічне планування», «Теорія розвитку систем», «Сталий розвиток суспільства», «Економічне прогнозування» (акт від 08.12.2017 р.).

Це в цілому доводить значущість одержаних в дисертації наукових результатів для використання державними та місцевими органами влади, підприємствами і закладами вищої освіти та перспективність впровадження цих результатів у їх діяльності.

Дискусійні положення та недоліки дисертації

Відзначаючи змістовність та обґрунтованість наукових здобутків поданої до захисту дисертації, слід, однак, відзначити наявність в ній певних дискусійних положень та недоліків.

1. Позитивно оцінюючи детальне дослідження особливостей державного регулювання екологічної модернізації національної економіки, в дисертаційній роботі не надається авторське визначення поняття «державне регулювання екологічної модернізації національної економіки» та місце цього процесу в

загальній системі державного управління національною економікою. Робота значно виграла б за наявності авторського тлумачення даного поняття, це дало б змогу розширити теоретичну базу забезпечення зазначених процесів. (підрозділ 1, стор. 115-116, 123-135).

2. Дисертант вдало здійснила аналіз детермінант та передумов екологічної модернізації національної економіки. Разом з цим, залишено поза увагою дослідження такого важливого чинника, як соціальні ризики та провали екомодернізації. Вважаємо за доцільне рекомендувати додатково визначити чинники, які можуть вплинути на ризики створення соціальних ефектів при формуванні системи державного регулювання екологічної модернізації національної економіки, які неодмінно виникають при впровадженні інновацій (розділ 1.3 дисертації, стор. 77-108).

3. Автором недостатньо детально обґрунтовано, яким чином можна узгодити економічний інструментарій державного регулювання екологічної модернізації національної економіки з інструментарієм управління іншими об'єктами в національній економіці. Питання викликають також і подальші спроби автора запровадити економічні інструменти державного регулювання екологічної модернізації національної економіки, оскільки автор у дисертації безпосередньо їх згадує (підрозділ 3.2, стор. 187-190). Бажано б обґрунтувати їх набір відповідно до запропонованих пріоритетних заходів.

4. На нашу думку, бажано було б краще узгодити форми та методи державного регулювання з результатами розрахунків за композитними індикаторами (підрозділ 4.2, стор. 187-190), з огляду на те, що науково-методичні дослідження автора у цьому підрозділі присвячені оцінюванню результатів державного регулювання екологічної модернізації національної економіки.

5. Викладений у підрозділі 2.3 аналіз процесів екологічної модернізації національних економік окремих країн світу не позбавлений окремих недоліків. Зокрема, досить детально наведено розрахунки рівня «зеленого» зростання економіки на міжнародному рівні, що не має продовження при вирішенні

наукової проблематики формування конкретних важелів регулювання (підрозділ 2.3, стор. 187-190).

6. Фінансове забезпечення екологічної модернізації національної економіки пропонується визначати з урахуванням приватних інвестицій. Вважаємо, що результати дослідження були б більш ґрунтовними, як би авторка більш чітко визначила механізм розподілу бюджетних коштів та коштів приватних інвесторів в рамках державно-приватного партнерства. Робота була б більш досконалою, якщо б авторка також визначила резерви фінансування впровадження регуляторних механізмів з метою інтенсивного розвитку економіки (розділ 5.1, стор. 315-335).

7. Робота значно виграла б, якщо при обґрунтуванні заходів державного регулювання екологічної модернізації було б викладено аналіз інструментів підвищення мотивації бізнесу щодо забезпечення високого рівня якості екомодернізаційних змін (розділ 5).

Однак зазначимо, що наведені у відгуку дискусійні положення та зауваження в цілому не знижують рівня наукової новизни та практичного значення проведеного дослідження.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність вимогам МОН України

Дисертація є завершеною науково-дослідною роботою високого наукового рівня. Дисертаційна робота Шкарупи Олени Василівни «Методологічні засади державного регулювання екологічної модернізації національної економіки» виконана українською мовою, оформлена у відповідності до норм і правил МОН України, є завершеною, у межах поставлених завдань, науково-дослідною роботою, спрямованою на вирішення актуальних проблем, пов'язаних із розробленням теоретико-методологічних засад, науково-методичних положень та практичних рекомендацій щодо державного регулювання екологічної модернізації національної економіки. Тема і зміст дисертації відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством і профілю спеціалізованої вченої ради Д 55.051.06 у Сумському державному університеті.

Автореферат за структурою і технічним оформленням повністю відповідає визначеним МОН України вимогам. Зміст автореферату відповідає змісту дисертаційної роботи, у повній мірі відображає її науково-методичні положення, не містить інформації, не наведеної у роботі. Наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються науковою новизною і теоретико-методологічним значенням, достатньою обґрунтованістю. Автореферат за своєю структурою і технічним оформленням відповідає визначеним в Україні стандартам та правилам. Його зміст відповідає змісту дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота та автореферат в цілому відповідають вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 р. та іншим нормативним актам Міністерства освіти і науки України.

Наведені у відгуку критичні зауваження не носять принципового характеру і не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

Загалом, дисертація на тему «Методологічні засади державного регулювання екологічної модернізації національної економіки» заслуговує на позитивну оцінку, а її автор, Шкарупа Олена Василівна, яка результатами проведеного дослідження зробила суттєвий науковий внесок в теорію і практику економічної науки, – на присудження наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент,

завідувач сектору енергетичної безпеки
та енергозбереження
відділу промислової політики та енергетичної безпеки
Науково-дослідного центру індустріальних проблем
розвитку НАН України,
доктор економічних наук, професор

Губарева Г.О. засвідую!

Черний секретар МОН УНР НАНУ

В. В. Великов